

УДК 141.319(476.5-21Полацк)

DOI 10.52928/2070-1640-2025-44-2-108-112

СВЕТАПОГЛЯДНЫ ПАТЭНЦЫЯЛ ПОЛАЦКАЙ НЕАСХАЛАСТЫКІ

канд. філас. навук Г. І. КЛИМОВІЧ
(Беларускі дзяржаўны медыцынскі ўніверсітэт, Мінск)
ORCID <https://orcid.org/0000-0001-5555-1190>

Прысвечаны адной з найменш даследаваных тэм гісторыі беларускай філасофскай і сацыяльна-палітычнай думкі – светапогляднаму патэнцыялу полацкай неасхаластыкі. Мэта артыкула – вызначыць месца і ролю полацкай неасхаластыкі ў гісторыка-філасофскіх працэсах XIX стагоддзя, а таксама ідэнтыфікаваць ідэі, якія маюць актуальнасць для сучаснасці. У працэсе даследавання былі выкарыстаны метады кампаратывнага аналізу, гісторыка-філасофскі метады, дыялектычны падыход. Даследаванне набудавана на шырокім факталагічным матэрыяле і ўключае ў сябе акадэмічныя курсы па філасофіі прадстаўнікоў Полацкай езуіцкай акадэміі, палемічную літаратуру, літаратуру рэлігійна-філасофскай накіраванасці, публіцыстычныя матэрыялы і матэрыялы з асабістай перапіскі. Аналізуюцца тры вектары рэфлексіі полацкіх аўтараў: пошукі новай парадыгмы рэлігійнай філасофіі, сацыяльна-палітычныя гледжанні і ідэі кірунку педагогікі адукацыі.

Ключавыя словы: полацкая неасхаластыка, неасхаластыка, неатамізм, Я. Ф. Ротан, В. Бучыньскі, Ф. Дзеражынскі, Полацкая езуіцкая акадэмія.

Першы вектар даследавання звязаны з сацыяльна-палітычнымі поглядамі полацкіх аўтараў. Да Другога Ватыканскага сабора адной з асноўных складнікаў сацыяльнага вучэння каталіцкай царквы выступала тэорыя *societas perfecta*. У творчасці полацкіх аўтараў яна атрымала своеасаблівае распаўсюджванне праз акцэнтацыю этычнага кампанента, які з'яўляецца асновай як прававой сістэмы, так і ўсяго жыцця грамадства [1, с. 4]. Працы полацкіх аўтараў з'яўляюцца па сутнасці адным з першых прыкладаў развіцця філасофіі традыцыяналізму. Так для В. Бучыньскага характэрна выкарыстанне ва ўласнай філасофскай рэфлексіі ідэй Л. дэ Банальда. Ідэі традыцыяналізму выявіліся таксама ў апалогіі сацыяльнага парадку. Ён разглядаецца як вышэйшая маральная каштоўнасць, мае боскае паходжанне і накіраваны на дасягненне вышэйшага добра [1, с. 27, с. 81]. Адпаведна, для В. Бучыньскага былі непрымальныя любыя тэорыі сацыяльнай дамовы, заснаваныя на прынцыпах рацыяналізму і разумнага эгаізму: першабытны стан вайны ўсіх супраць усіх Т. Гобса [1, с. 31, 84], "прыродны стан" і "прынцып сацыяльнасці" С. Пуфендорфа [1, с. 32, 85-86]. Не прызнае ён і рацыяналістычную практычную філасофію І. Канта [1, с. 32], філасофію гісторыі І. Г. Фіхтэ з яго прынцыпам «я хачу быць канчатковай прычынай уласнага лёсу», які адмаўляе класічны для схаластычнай традыцыі прынцып правідэнцыялізму [1, с. 96]. Не прымае полацкі аўтар і тэорыю натуральнага права Х. Вольфа [1, с. 87-88], лічачы яе блізкай па ідэйным зместу працам Т. Гобса. Лінія крытыкі, прапанаваная В. Бучыньскім, працягвала быць актуальнай і далей, яна знайшла адлюстраванне ў энцыкліцы Льва XIII *Immortale Dei* [2]. Асобнай увагі заслугоўвае распрацаваны В. Бучыньскім кірунак філасофіі права. У даследуемы перыяд асноватворнай выступала натуральна-прававая тэорыя. У XIX ст. разуменне натуральнага права набывае ўсё большую варыяцыйнасць: ад неабходнасці камунікацыі з іншымі да прапарцыйных суадносін натуральнага права і магчымасці прымянення сілы [3, с. 75]. Натуральнае права ў В. Бучыньскага таксама карэліруе з паняццем сумлення, своеасаблівым унутраным дыктатам, які абавязвае суб'екта дзейнічаць тым ці іншым чынам. [1, с. 41]. Такім чынам, натуральнае права з'яўляецца вынікам злучэння вышэйшай волі Абсалюту і розуму чалавека.

Натуральнае права таксама было аб'ектам дыспутаў, якія праходзілі штомесяц у сценах Полацкай акадэміі. Так, 9 лютага 1818 г. Парфірый Войдаг даказваў, што натуральнае права з'яўляецца здабыткам кожнага чалавека [4, с. 151] і становіцца відавочным дзякуючы натуральнаму святлу розуму. Яшчэ адзін студэнт – Андрэй Ціхановіч 13 лютага 1818 г. даказваў, што крыніцай натуральнага права з'яўляецца Бог [4, с. 154]. Філасофскія дыспуты таксама вяліся па пытаннях аб асноўных рысах натуральнага права, сярод якіх паказваліся ўсеагульнасць і нязменнасць [5, с. 225]. Таксама крытыцы адначасова падвяргаліся трактоўкі натуральнага права ў працах Х. Вольфа, Г. Гроцыя, Пуфендорфа [5, с. 226].

Прадстаўнікі полацкай неасхаластыкі таксама падзялялі ідэі філасофіі традыцыяналізму. Напрыклад, у працы «Нататкі аб выхаванні моладзі» адзначаецца, што XVIII стагоддзе, звязанае з эпохай Асветы, цалкам супрацьпастаўляе сябе ўсёй папярэдняй еўрапейскай гісторыі [6, с. 250]. Аўтарамі падкрэсліваецца важнасць значэння традыцыі ў навуцы, гісторыі і паўсядзённым жыцці чалавека [7, с. 23]. Падставы гэтай традыцыі асацыіраваны з дагматамі хрысціянскай рэлігіі, а яе галоўнымі элементамі з'яўляюцца вера, звычаі і веды. Апошнія паказвае, што традыцыя ў разуменні полацкіх філосафаў не з'яўляецца нечым статычным, яна здольная дынамічна трансфармавацца ў святле новых навуковых адкрыццяў, тэорый і г.д.

Зварот да традыцыяналізму, які прысутнічае ў працах полацкіх неасхаластаў, можа быць актуальным і для Рэспублікі Беларусь. Традыцыя як агульная сістэма каштоўнасцяў шмат у чым з'яўляецца гарантам бяспекі дзяржавы, які дазваляе эфектыўна супрацьстаяць знешнім выклікам.

Асаблівай актуальнасцю валодае і ідэя полацкіх неасхаластаў аб прадусталяваным парадку грамадства і, адпаведна, неабходнасці эвалюцыйнага руху грамадскага ладу. Традыцыяналізм полацкіх неасхаластаў не адмаўляў ідэі прагрэсу, аднак, на іх думку, не павінен быць быць разбуральным і адмоўна адбівацца на саміх асновах грамадства, ведучы да этычнага і прававога рэлятывізму. Ідэя прадусталяванага парадку і вяртання да класічных сацыяльных каштоўнасцяў, якая прапагандавалася полацкай неасхаластыкай, таксама з'яўляецца актуальнай, улічваючы стан каштоўнаснай дэзарыентацыі, які доўгі час выступаў падмуркам развіцця грамадства спажывання.

Другі вектар даследавання звязаны з магчымасцю рэалізацыі ў сучасным грамадстве ідэі філасофіі адукацыі полацкай неасхаластыкі. Полацкія аўтары сутыкнуліся з шэрагам выклікаў. Па-першае, уся схаластычная педагогіка грунтавалася на прынцыпе гармоніі веры і розуму. Адпаведна трэба было ўпісаць у новыя навучальныя планы рэлігійныя дысцыпліны. Па-другое, дзякуючы намаганням філосафаў Асветы адбылася дэзінтэграцыя філасофскіх ведаў і тэалогіі. Неабходна было таксама пераасэнсаванне выкладання філасофіі і абгрунтаванне магчымасць існавання тэалогіі як акадэмічнай дысцыпліны. Полацкія аўтары павінны былі таксама адаптавацца да навуковых адкрыццяў, тэхналагічных новаўвядзенняў, якія неабходна было ўпісаць у карціну свету схаластычнай педагогікі.

Тэматыка філасофіі адукацыі ў творчасці прадстаўнікоў полацкай неасхаластыкі была адлюстравана ў наступных напрамках рэфлексіі: асноўныя ідэалы адукацыі, створаныя на падставе гэтых ідэалаў мэты і задачы, праблематызацыя каштоўнасці адукацыі як асобнага віду грамадскага добра, пераасэнсаванне суадносін гуманітарных і дакладных навук у адукацыі.

Асноўныя палажэнні, на якія абапіралася філасофія адукацыі Полацкай езуіцкай акадэміі, карэліруюць з базавымі праграмнымі ўстаноўкамі Ratio Sudiorum. Усе яны служаць сродкам для рэалізацыі аднаго з асноўных прынцыпаў грамадскага ладу з пункту гледжання схаластычнай традыцыі – сацыяльнага служэння. Генерал Таварыства Езуса Т. Бжазоўскі ў перапісцы з расійскім імператарам Аляксандрам І прапануе: «Давайце зробім так, каб нашыя канстытуцыі забяспечылі нам заўсёды вялікую колькасць настаўнікаў, якія б выходзілі маладых людзей так, каб яны сталі грамадзянамі, вернымі свайму манарху і тады змогуць добра выконваць свае абавязкі, якія будуць даручаны грамадствам» [8, 37].

У агульных рысах асноўныя мэты і задачы выхавання прадстаўлены ў «Філасофскіх настаўленнях» В. Бучыньскага, у раздзеле, дзе аўтар разважае пра ўзаемныя абавязкі дзяцей і бацькоў. У прыватнасці, ён адзначае, што выхаванне павінна быць накіравана як на выхаванне розуму, так і на фармаванне волі [1, с. 188].

Сістэма адукацыі, згодна з асноватворнымі арыенцірамі якой грамадства выходзіла, грамадзяніна і патрыёта, ляжыць, на думку полацкіх аўтараў, у аснове самой стабільнасці грамадства. Мэтай яе з'яўляецца рэпрадукцыя сацыяльных нормаў, што, у сваю чаргу, выступае гарантам эвалюцыйнага шляху развіцця соцыума. Прыкладам рэфлексіі на тэму важнасці ўзнаўлення каштоўнасных устаноў для захавання стабільнасці грамадства з'яўляецца сатырычны верш невядомага аўтара «Выхаванне дзяцей» [9, с. 163].

Полацкія аўтары спрабавалі на аснове гуманітарыстыкі стварыць адзіную культурную прастору, першым элементам якой павінна была стаць мова (латынь) [10, с. 90]. Наступным этапам полацкія аўтары лічаць неабходнасць засваення ў адукацыі адзіных прававых нормаў. Гэтая ідэя артыкулявалася ў працы І. Залескага, які даказваў неабходнасць выкарыстання рымскага права як пры навучанні, так і пры разглядзе рознага роду судовых цяжбаў як «ўсеагульнага права чалавечага роду» [11, с. 90]. Паводле яго думкі, універсальнай падставай дзяржаўных прававых сістэм, здольнай аб'яднаць у адзіную каштоўнасную прастору, павінна была выступаць філасофія, якую менавіта таму таксама трэба было старанна вывучаць, паколькі яна дазваляе спазнаць «саму прыроду і сутнасць чалавечага права» [11, с. 103]. Яна адказная за выпрацоўку аксіялагічнага элемента права. Таксама мэтай філасофіі, паводле І. Залескага, з'яўляецца станаўленне ўніверсальнай сістэмы дабрадзейнасці, адзінай для ўсяго грамадства. Аб гэтым піша і К. Ф. Стахоўскі [12, с. 72]. Полацкія аўтары імкнуцца сфарміраваць і адзіныя маральныя ўзоры паводзін, гэтай мэце павінна служыць гісторыя. На гэта паказвае Ж.-Л. Разавэн ў цыкле артыкулаў «Аб выхаванні моладзі», якія ўбачылі свет у 1818 г. на старонках «Полацкага весніка».

Трэці вектар даследавання звязаны з вызначэннем уплыву ідэі прадстаўнікоў полацкай неасхаластыкі на філасофскія працэсы XIX стагоддзя.

Выпускнікі і выкладчыкі Полацкай езуіцкай акадэміі – Ф. Дзеражынскі, В. Бучыньскі і Я.Ф. Ротан стаялі ля вытокаў неасхаластыкі як філасофскага феномена. Разам з тым, месца і роля ў інтэлектуальным працэсе станаўлення неасхаластычнай традыцыі ў заходнееўрапейскім культурным кантэксце ў кожнага з іх розная. Вылучаюцца тры асноўныя шляхі фарміравання комплексу неасхаластычных ідэяў у заходнееўрапейскай філасофскай прасторы ў залежнасці ад спецыфікі дзейнасці кожнага з названых вышэй духоўных дзеячаў.

Я. Ф. Ротан вёў напружаныя інтэлектуальныя пошукі, прысвечаныя праблеме рэфармавання рэлігійнай філасофіі. Паказальным фактам з'яўляецца перапіска ў 1850 г. Я. Ф. Ротана з яшчэ адным італьянскім філосафам, які ўваходзіў у «тамісцкі гурток» Дз. Печы – С. Сордзі. Я. Ф. Ротан абмяркоўвае з ім магчымасць выдання працы Сордзі, прысвечанай тамісцкай філасофіі [13, с. 345]. Я. Ф. Ротан дзеліцца з італьянскім мысляром сваім разуменнем філасофіі, якую ён хацеў бы бачыць у езуіцкіх педагогічных установах: «Я заўважаю, што шмат хто добра ўмее крытыкаваць ілжывыя сістэмы, але, калі справа даходзіць да прадстаўлення ўласнай сапраўды трывалай сістэмы, мы трапляем у бяду. Мне хацелася б бачыць курс, які даў бы развіццё і зацвярджэнне натуральнага

здоровага сэнсу, хаця б і пры меншым знаёмстве з многімі ілжывымі сістэмамі, якія часта не вырабляюць нічога іншага, акрамя паслаблення здравовага сэнсу і нават веры» [14, с. 364].

Захаваўся суправаджальны ліст Я. Ф. Ротана да змененага навучальнага плана ўстаноў адукацыі Таварыства Езуса Ratio Studiorum. У ім ён адзначае, што з'яўленне вялікай колькасці новых дактрын згубна адбілася на самой сістэме адукацыі. Вывучэнне ж філасофіі, на яго думку, павінна стаць зброяй супраць новых філасофскіх плыняў, заснаваных на скептыцызме і агнастыцызме. Асобная ўвага надаецца філасофскім крыніцам, якія, на думку генерала ордэна, маглі нанесці шкоду навучэнцам [15].

Сам Я. Ф. Ротан няўхільна выконваў уласныя патрабаванні. Маюцца звесткі, што ў 1850 г. ён зрабіў заўвагу настаяцелю ліёнскай правінцыі, папракаючы яго ў тым, што філасофія, якая выкладаецца тут студэнтам, была цалкам картэзіянскай, а ён бы палічыў за лепшае бачыць у езуіцкіх навучальных установах арыстоцэлеўскі тамізм [16, с. 748].

Што да непасрэдна філасофскіх пошукаў, то Я. Ф. Ротан пакінуў пасля сябе багатую творчую спадчыну. Так, яго прамежыцы праца аб мастацтве мыслення і медытацыі «Аб правільным шляху духоўнага сузірання». У яе межах аналізуецца паняцце духоўнага сузірання, якое з'яўляецца альтэрнатывай актыўна-дзеяснай пазіцыі розуму. Па Я. Ф. Ротану, гэта новая ступень у духоўнасці, дасягненне якой немагчыма без строгай падрыхтоўкі і дысцыпліны розуму [17, с. 22]. Праца ўяўляе сабой новае прачытанне прынцыпу гармоніі веры і розуму, якое аб'ядноўвае ідэі Тамаша Аквінскага і духоўныя практыкаванні І. Лаёлы.

Аналізуючы духоўны складнік творчай спадчыны Ф. Дзеражынскага, даследчыкі адзначаюць, што ў яго педагогічнай дзейнасці, звязанай з выкладаннем філасофіі, можна знайсці ідэі, шырока распаўсюджаныя тады ў гісторыка-філасофскай прасторы Расійскай імперыі. Сярод іх вялікую цікавасць выклікаюць натурфіласофскія ідэі, ідэя аб чалавечым шчасці як пэўным выглядзе добра [18, с. 57]. Таксама ён знаёміў студэнтаў з філасофскай спадчынай езуітаў усходніх правінцый, пераклаў на англійскую мову працы П. Скаргі [18, с. 57].

У эпітафіі, апублікаванай у часопісе Catholic Almanach у 1850 г. пасля смерці Ф. Дзеражынскага, адзначаецца ў тым ліку і міжнароднае значэнне яго ідэй, паказваецца, што дзейнасць Ф. Дзеражынскага былі свайго роду «сувязным звяном паміж традыцыяй еўрапейскага грамадства Езуса, якая склалася стагоддзямі, асноўныя элементы якой прадстаўлены ў філасофіі, тэалогіі, адукацыі і місіянерскай працы ў адноўленым Таварыстве Езуса» [19, с. 51].

Ёсць сведчанні, што Ф. Дзеражынскі працягваў папулярываць сацыяльна-палітычныя погляды полацкай неасхаластыкі. Так, напрыклад, у адной са сваіх дыскусій з калегамі ён адзначаў, што сапраўдная мэта навучання – стварэнне грамадзяніна, дзейнасць якога будзе служыць на карысць дзяржаве [19, с. 56]. Ёсць таксама падставы сцвярджаць, што філасофскія ідэі, запазычаныя ім з курсаў Полацкай езуіцкай акадэміі, ён працягваў распаўсюджваць і ва ўніверсітэце Джорджтаўна. Так, напрыклад, удалося знайсці сведчанні, што ўжо на трэці дзень пасля прыбыцця ва ўніверсітэт ён даў лекцыю на лацінскай мове, прысвечаную езуіцкай схаластыцы [19, с. 56].

Не можа выклікаць пярэчанняў і сцвярджэнне, што комплекс ідэй арыстоцэлеўскага тамізму з'яўляўся падставай прац В. Бучынскага «Падставы філасофіі», «Падставы рэлігійнай дактрыны, у якіх філасофскія прынцыпы прымяняюцца да рэлігійных ісцін». Усе гэтыя працы ўбачылі свет на працягу 1840–1845 гадоў у Вене. На гэты ж перыяд прыпадае і кампанія Я. Ф. Ротана па папулярывацыі ідэй тамісцкай філасофіі на афіцыйным узроўні. Таму нават па фармальнай прыкмеце ўяўляецца магчымым назваць В. Бучынскага адным з першых папулярызатараў ідэй арыстоцэлеўскага тамізму ў заходнееўрапейскай філасофіі XIX стагоддзя.

Вядома, што Я. Ф. Ротан і В. Бучынскі падтрымлівалі сувязь адзін з адным праз перапіску. Так захаваўся ліст генерала Ротана, адпраўлены В. Бучынскаму ў Лувен у 1850 г. незадоўга да смерці В. Бучынскага. У ім Я. Ф. Ротан абмяркоўвае выданне маральнай тэалогіі П. Гуры, прапаноўваючы В. Бучынскаму выказаць свае крытычныя заўвагі, а таксама дыскутуе з ім па пытанні прабабілізму [20, с. 267].

Вялікай увагі заслугоўвае і педагогічная дзейнасць В. Бучынскага. Р. Дароўскі адзначае, што пасля ад'езду з Полацка ён выкладаў філасофію ва ўніверсітэтах Граца, Лінца, тэалогію ў Лувене [21, с. 226]. На жаль, зварот з запытам аб сутнасці працы там В. Бучынскага не даў якіх-небудзь дадатковых фактаў, таму пытанне з канспектамі яго лекцый застаецца адкрытым. Аднак структура пазначаных вышэй твораў дазваляе вылучыць гіпотэзу аб тым, што яны маглі выкарыстоўвацца ў якасці матэрыялу для гэтых лекцый.

Можна сцвярджаць, што дзейнасць выпускнікоў Полацкай езуіцкай акадэміі ў Расійскай імперыі насіла ў большай ступені практычны, чым тэарэтычны характар. Знаёмыя дзякуючы атрыманай адукацыі з заходнееўрапейскімі філасофскімі плынямі, яны абаранялі інтэлектуальнае жыццё імперыі ад ідэй ліберальнага кшталту. Так, выпускнікі акадэміі П. В. Кукальнік і К. С. Сербіновіч займалі пасаду цэнзараў. Такім чынам, іх уплыў праявіўся ў філасофіі Расійскай імперыі ў ахавальнай функцыі.

К. С. Сербіновіч займаў пасаду літаратурнага і філасофскага цэнзара (праз яго праходзілі працы А. С. Пушкіна, Н. В. Гоголя і іншых вядомых аўтараў). Адначасова кола яго філасофскіх інтарэсаў было дастаткова шырокім. Рускі пісьменнік, чыноўнік і дыпламат В. П. Цітоў успамінае, што К. С. Сербіновіч асабліва цікавіўся філасофскім рамантызмам Ф. К. фон Баадэра, дагматычным багаслоўем, трансфармацыяй поглядаў Ф. В. Й. Шэлінга на прыроду пратэстантызму [22, с. 123]. Таксама яго сучаснікі адзначалі, што ў духоўным веданстве на працягу 1836–1853 гг. без К. С. Сербіновіча не вырашалася ніводнай важнай справы [23, с. 349].

Такім чынам, відавочна, што комплекс ідэй полацкай неасхаластыкі мае даволі значны светапоглядны патэнцыял. Яе ідэі паўплывалі на станаўленне філасофіі заходнееўрапейскай неасхаластыкі, леглі ў падмурак рэфармаванай сістэмы адукацыі Таварыства Езуса пасля аднаўлення яго дзейнасці. Некаторыя з праграмных устаноў полацкай неасхаластыкі, такія як апалогія сацыяльнага парадку, сацыяльнае служэнне, ідэя фармавання адзінага культурнага поля праз сістэму адукацыі, карэліруюць з сучасным разуменнем ідэалаў сацыяльнай філасофіі і філасофіі адукацыі.

ЛІТАРАТУРА

1. Buczyński V. Institutiones philosophicae, pars tertia continens ethicam. – Viennae, 1844. – 206 p.
2. Immortale Dei. – URL: https://www.vatican.va/content/leo-xiii/en/encyclicals/documents/hf_l-xiii_enc_01111885_immortale-dei.html (date of access: 09.03.2025).
3. Жданов П.С. Рационализм как мировоззренческая основа новоевропейского правового мышления // Вестн. Нижегород. ун-та им. Н.И. Лобачевского. – 2014. – № 3. – С. 74–77.
4. Uwiadomienie o popisach akademików // Miesięcznik Połocki. – 1818. – Т. 1, № 2. – С. 148–154.
5. Uwiadomienie o popisach akademików // Miesięcznik Połocki. – 1818. – Т. 1, № 3. – С. 221–226.
6. Piotrowicz S. Rozprawa o skutkach nadprzyrodzonych, z powodu artykułu C. W. Hufelanda, umieszczonego w „Pamiętniku Magnetycznym Wileńskim” (n. VIII, s. 344) pod pytaniem: Co jest nadprzyrodzone? Co jest przeciwne zdrowemu rozsądkowi // Miesięcznik Połocki. – 1818. – Т. 1, № 4. – С. 244–274.
7. Ostrzeżenie czytelnika Historii powszechnej J.M. Schroeka z niemieckiego po polsku w 3ch tomikach 813 i 1814 roku w Wilnie wydanej przekładania X. Pawła Kotowskiego // Miesięcznik Połocki. – 1818. – № 5. – С. 20–29.
8. Giżycki J.M.A. Materyały do dziejów Akademii Połockiej i szkół od niej zależnych. – Kraków: Druk W.L. Anczyca i spółki, 1905. – 288 s.
9. Wychowanie dzieci // Miesięcznik Połocki. – 1818. – № 7. – С. 163–172.
10. Brzozowski T. Zagaienie czytane na publicznym posiedzeniu od Rektora Akademii 18 września 1818 roku O sposobie zatrzymania i rozszerzenia zdrowego smaku mowy i wymowy oyczystey // Miesięcznik Połocki. – 1818. – Т. 1. – № 3. – С. 70–78.
11. Zaleski J. Rozprawa o potrzebie umiejętności prawa rzymskiego dla prawodawców, czytana na posiedzeniu akademickim 1818, dnia 16 września // Miesięcznik Połocki. – 1818. – Т. 3, № 10. – С. 86–105.
12. Stachowski F.K. O wychowaniu młodzieży ; Peri paidōn agōgēs (pol.) Plutarchus (około 45–po 120) ; (1790–1850): Tł. Kraków 1853 s 84.
13. Roothaan J.P. Epistola DX Ad R. P. Seraphinum Sordi // Epistolae Ioannis Phil. Roothaan Societatis Jesu praepositi generalis XXI v.3 pars secunda Romae 1940. – P. 365–368.
14. Roothaan J.P. Epistola DXXV Ad R. P. Seraphinum Sordi // Epistolae Ioannis Phil. Roothaan Societatis Iesu praepositi generalis XXI v.3 pars secunda Romae 1940. – P. 363–365.
15. Roothaan J. Covered letter to the revised Ratio Studiorum. – URL: https://jesuitportal.bc.edu/research/documents/1832_roothanontheratio (date of access: 27.11.2024).
16. Rafferty O.J. The Thomistic Revival and the Relationship between the Jesuits and the Papacy, 1878–1914 // Theological studies. – 2014. – № 75(4). – P. 746–773.
17. Roothaan J. Über die rechte Art und Weise, die geistliche Betrachtung zu berichten. – Regensburg: Nationale Verlagsanstalt, 1897. – 187 p.
18. Obirek S.M. Catholicism as a Cultural Phenomenon in the time of globalization. – Łódź: University Press, 2009. – 176 p.
19. Kuzniewski A.J. Francis Dzierzynski and the Jesuit Restoration in the United States // The Catholic Historical Review. – Jan., 1992. – Vol. 78, No. 1. – P. 51–73.
20. Roothaan J.P. Epistola CLV Ad Vincentium Buczynski Louvain // Epistolae Ioannis Phil. Roothaan Societatis Iesu praepositi generalis XXI v. 2 Epistolae ad societatem, pars prima Romae, 1940. – P. 260–262.
21. Darowski. The polish contribution to world philosophy Forum Philosophicum. – 2009. – 14. – P. 217–245.
22. Из наследия В.П. Титова // Контекст. Литературно-теоретические исследования. – 1994, 1995. – С. 113–145.
23. Сербинович К.С. // Русский биографический словарь. – Т. 24: Сабанеев – Смыслов. – СПб., 1904 (репринт. изд.) – М., 1999. – С. 349.

Поступила 24.04.2025

THE WORLDVIEW POTENTIAL OF POLOTSK NEO-SCHOLASTICISM

H. KLIMOVICH

(Belarusian State Medical University, Minsk)

The article is devoted to one of the least studied topics in the history of Belarusian philosophical and socio-political thought – the ideological potential of Polotsk Neo-Scholasticism. The purpose of the article is to determine the place and role of Polotsk neo-Scholasticism in the historical and philosophical processes of the 19th century, as well as to identify ideas that are relevant for the present day. In the course of the study, the method of comparative analysis, as well as the historical and philosophical method, and the dialectical approach were used. The study is based on a wide factual material and includes both academic courses on philosophy by representatives of the Polotsk Jesuit Academy, polemical

literature, literature of a religious and philosophical orientation, journalistic materials and materials from personal correspondence. Three vectors of reflection of Polotsk authors are analyzed: the search for a new paradigm of religious philosophy, socio-political views and ideas from the field of pedagogy of education.

Keywords: *Polotsk Neo-Scholasticism, Neo-Scholasticism, Neo-Thomism, J.P. Roothaan, W. Buczyński, F. Dzerozynski.*

МИРОВОЗЗРЕНЧЕСКИЙ ПОТЕНЦИАЛ ПОЛОЦКОЙ НЕОСХОЛАСТИКИ

А. И. КЛИМОВИЧ

(Белорусский государственный медицинский университет, Минск)

Статья посвящена одной из наименее исследованных тем в истории белорусской философской и общественно-политической мысли – мировоззренческому потенциалу полоцкой неосхоластики. Цель статьи – определить место и роль полоцкой неосхоластики в историко-философских процессах XIX века, а также выявить идеи, актуальные для современности. В исследовании использовались метод сравнительного анализа, историко-философский метод и диалектический подход. Исследование основано на обширном фактическом материале и включает академические курсы по философии представителей Полоцкой иезуитской академии, полемическую литературу, литературу религиозно-философского характера, публицистические материалы, материалы личной переписки. Анализируются три вектора рефлексии полоцких авторов: поиски новой парадигмы религиозной философии, социально-политические взгляды и идеи направления философии педагогики.

Ключевые слова: *полоцкая неосхоластика, неосхоластика, неотомизм, Я. Ф. Ротан, В. Бучинский, Ф. Дзерожинский.*